

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

2017

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 12.

DITAELO LE TSHEDIMOSSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO e leng A, B le C.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Tiriso ya puo	(40)
2. Buisa ditaelo TSOTLHE le tshedimoseetso ka kelotlhoko.
3. Araba dipotso TSOTLHE.
4. Simolola KAROLO NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
5. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.
6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
8. Nako e e tshitshinngwang:

KAROLO YA A:	Metsotso e le 50
KAROLO YA B:	Metsotso e le 30
KAROLO YA C:	Metsotso e le 40
9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA A

1	Letlhogonolo ke mosetsana wa letheka la mofu. Matlho e kete ditalamane tsa taemane di beilwe mo godimo ga thaba. A ratwa ke botlhe. Tshimane le tshetsana. Bontle jwa gagwe bo ne bo gakgamatsa e le ruri. O ne a thopa dikgele tsa bommabontle a sa tswa go thopa tse dingwe. Bontle o bo tshabe! Bo ka go direla tsotlhe. Fa e le gore bo ka reka le botshelo, o ne o ka bo reka.	5
2	A gapiwa ke bontle. A itebala gore botshelo jo, bo na le Mmopi. A bona fa a ka bo reka. Owai! Go ikaketsa fela. Maaka a loleme! Botshelo mareledi, o ka relela o sa lebelela. Makau otlhe a maemo a ne a ipatla mo go ena. Ke mang yo o batlang go tsamaya le motho yo e tla reng a robetse, go be go twe a tsoge ka ntlha ya fa a tshosa bana. E ne e re fa a robetse, o bone botaki jo bo feletseng jwa diatla tsa Mmopi.	10
3	Mosimane wa ka fa Legonnyane a gapiwa ke bontle. A ithaya a re o bone mosadi. A romela batsadi go tlhoma lotlhokwa. A mo roba leoto. Kana motho yo, ke gone a dirang mophato wa 12. Ga a ise a ye kae ka dithuto tsa sekolo. O setse a tsamaile lefatshe lotlhe ka bommabontle. O kopane le mefuta yotlhe ya batho. A tsewa, a nyalwa. O nyalwa jaana a setse a robilwe leoto. Nnyaya, mosimane o dira jaana. O tsaya se e leng sa gagwe a se isa gae. Ga e ke e re ngwana wa mosimane a le teng a godisetswe kwa malapeng. O tshwanetse go itse bonno jwa gagwe. A rutiwe direto tsa gaabo. Motho ke go ikitse.	15 20
4	Metlholo ga e fele. Motho yo, ga a itse le go tsholetsa lefeelo. Sa gagwe ke go tsoga motshegare a penta dinala. A tlhape a nne e kete sethunya motshegare otlhe. Dikobo di tlogelwa fela. Mogatse fa a fitlha a fitlhela ntlo e eme ka dinao. 'E le gore go diragala eng, e ka re o tlhotse mo gae o bo o sa dire sepe?' 'Gape ke tshaba gore dinala tsa me di tla robega. Re tshwanetse go batla mothusi.' 'O sa dire le go dira, o be o batla motho yo a ka go thusang.' Monna a araba jaana: 'Gape ga ke na madi. Nka se kgone dilo tsotlhe tsa mo ntlong ke le nosi. Tswaya o ye go batla tiro.'	25 30
5	E ne e tla nna tiro efe e a ka e dirang a se na le marematlou? A se na le bokgoni jwa go dira sepe? Monna wa batho o ile a bua, a be a baya fatshe fa a tla digela, o ne a tshwanetse go ikapeela fa a tswa tirong, a tlhatswe dihempenyana tsa gagwe le mengato ya ngwana. Lenyalo le, la felela fela mo moweng. Ke mang yo o tla kgonang mosadi yo o ntseng jaana!	35 40

6	Bontle ga bo palelwe ke sepe. A bonwa ke ngaka nngwe ya mohumi. Motho fa a ile madibeng gangwe, a ka iteka gape. Ngaka ya gapiwa ke bontle, ya se senye nako. Kgomo e gatšwa le namane, a monna e ka re a ikemiseditse a palelwa ke morwalo o le nosi? Nnyaya, monna o dira jaana. A lebetse gore bontle bo na le dibebejane. Ngaka ya mo tshwarela kwa godimo. Ya mo ruta gore fa go jewa go nowa mofine o mohibidu. Fa go iketlilwe a goge motsoko. A o tshware ka dinala tse ditelele.	45
7	Tsotlhe tse tsa dumela, Bontle jwa ga Letlhogonolo jwa tswela jotlhe. Monna fa a re mosadi o raya jaana. Mosadi ga a tshware sepe, ke mohomagadi. Fa monna a ile go dira, o sala a sasanka le mafelo otlhe a Gauteng. Lesela a le ja jaaka a rata. Botshelo bo ne bo mo dumetse. E ne ya re fa ngaka e tlhaga tirong ya thulana le sejanaga sengwe. Pelo ya palelwa ke go amogela se, ya ikela badimong gona moo. Ya fitlha ka phitlho e tona. Mathata a simolola. Ngaka e mo tlogela jaana a le mo mmeleng wa mafatlha. A tsholwa, ya nna boitumelo. A ya polokelong letsatsi le letsatsi, madi a fela, a sala a iphotlhere.	50 55

[E nopotswe go tswa go: *Setswana Tota*: SJ Diutlwileng le ba bangwe]

Leba TEMANA 1:

1.1.1 Tlhophisa karabo e e nepagetseng.

Letlhogonolo ke mosetsana yo o ...

- A bosula.
- B montle.
- C maswe.
- D bonolo.

(1)

Leba TEMANA 3:

1.1.2 Ke mang yo o neng a tlhoma Letlhogonolo letlhokwa lwa ntlha?

(1)

Leba TEMANA 3:

1.1.3 Go diragetse eng ka Letlhogonolo fa a ne a le mo mophatong wa 12?

(2)

Leba TEMANA 3:

1.1.4 Nopola mola o o bontshang fa mosimane a ne a nyala Letlhogonolo.

(2)

Leba TEMANA 4:

1.1.5 Letlhogonolo o ne a tlwaetse go dira eng fa a tsoga motshegare? Neela dilo di le PEDI.

(2)

Leba TEMANA 4:

- 1.1.6 Goreng monna wa ga Letlhogonolo wa ntlha a ne a kgopisega fa a tswa kwa tirong? (2)

Leba TEMANA 5:

- 1.1.7 Nopola dilo di le THARO tse monna wa ga Letlhogonolo wa ntlha a neng a tshwanetse go di dira fa a tswa kwa tirong. (3)

Leba TEMANA 5:

- 1.1.8 Monna wa ga Letlhogonolo wa ntlha o ne a tsaya tshwetso efe kwa bofelong? (2)

Leba TEMANA 6:

- 1.1.9 Letlhogonolo o tsene mo lenyalong ga kae? (1)

Leba TEMANA 6:

- 1.1.10 Mokwadi o kaya eng ka mafoko a, 'kgomo e gatšwa le namane'. (2)

Leba TEMANA 7:

- 1.1.11 Go diragetse eng ka ngaka kwa bofelong? (1)

- 1.1.12 Bana ba ga Letlhogonolo ba ba kae ka palo? (1)

- 1.1.13 A Letlhogonolo o ne a itumelela se se diragaletseng ngaka? Dumela kgotsa ganetsa mme o tshegetse ka lebaka. (2)

- 1.1.14 Letlhogonolo ke moipolai yo o sa lelelweng. A se ke ntlha kgotsa kakanyo. Tshegetska ka lebaka. (2)

1.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA B

[E nopotswe go tswa go: Kganya: ME Mofokeng le ba bangwe]

- 1.2.1 Batho ba ba mo setshwantshong, ke ba morafe ofe? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.2 Neela bong jwa motho wa 2 mo setshwantshong. Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.3 Ke eng se se go lemosang gore batho ba ba kwa motseselegaeng? (1)
- 1.2.4 Botlhokwa jwa go apara diaparo tsa gago tsa setso ke bofe? (1)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang (TEMANA C), mme morago o kwale tshobokanyo ka go ntsha dintlha DI LE SUPA ka se se tiholang bogodu jwa mabenkele.

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha di le SUPA, mme mafoko a gago a se ke a feta masomeasupa (70).
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha e le NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago mo go kgonegang mme o sa fetole bokao jwa temana.
5. Kwala palogotlhe ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

TEMANA C**BOGODU JWA MABENKELE**

Go nna serukutlhi ga go reye gore o mmolai kgotsa mmeteledi. Bontsi jwa batho ba itse fa bogodu jwa mabenkele e le tlhoraboroko mo nageng ya rona, ka gonne bo ama mongwe le mongwe. Batho ba utswa fela ba sa itse ditlamorago tsa bogodu. Go dula o utswa didiriswa di le dingwe ka metlha go dira gore o di utswa phetelela. Tlhokego ya madi e oketsa bogodu jwa mabenkele, ka ntlha ya gore motho a be a se na madi a go duelela se a se tlhokang, mme a feleletse a utswa. Bangwe ba bona kgatelelo go tswa mo ditsaleng tsa bona, mme ba feleletse ba utswa. Tiriso e e feteletseng ya diritibatsi e ka feleletsa e tlhola bogodu gonne bontsi jwa badirisi ba tsona ga ba na madi a go di reka. Mabenkele a go se nang dikhemera mo go ona, ke sentlhaga sa magodu. Ba dula ba itseela fela mo go ona le go laletsa ba bangwe go tla go utswa. Batho ba ba nang le bolwetse jwa tlhaloganyo ba utswa ntle le lebaka. Palo e e kwa godimo ya batho ba ba humanegileng e tlhola bogodu jwa mabenkele gonne go tlhela dijo kwa malapeng a bona.

[E nopotswe go tswa go: *Setswana Tota: MA Masenya le ba bangwe*]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:

10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO

POTSO 3

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA D

**IKUTLWE O LE MONTLE
GO TSWA KA FA TENG
GO YA KA KWA NTLE**

**Basadi ba e nwela
go alafa pipitelo
ya nakwana.**

Black forest ke tee e e
tatso e e monate, e e nang
le *Senna* go alafa
go pipitlelwa.
E bonwa ka ditatso tse di
farologaneng: jaaka apole,
ratsuru le perekise.
E leke! O tla makatswa ke
se kopi ya tee e tla go
direlang sona.

**BLACK FOREST[®]
— HERBAL TEA —**

*Thuso e nnye go tswa
tlhologong.*

ORIGINAL
SINCE 1957
TRADEMARKED

BLACK FOREST
— HERBAL TEA —
LEMON LIME
20 TEESAKKIES

BLACK FOREST
— HERBAL TEA —
20 TEA BAGS

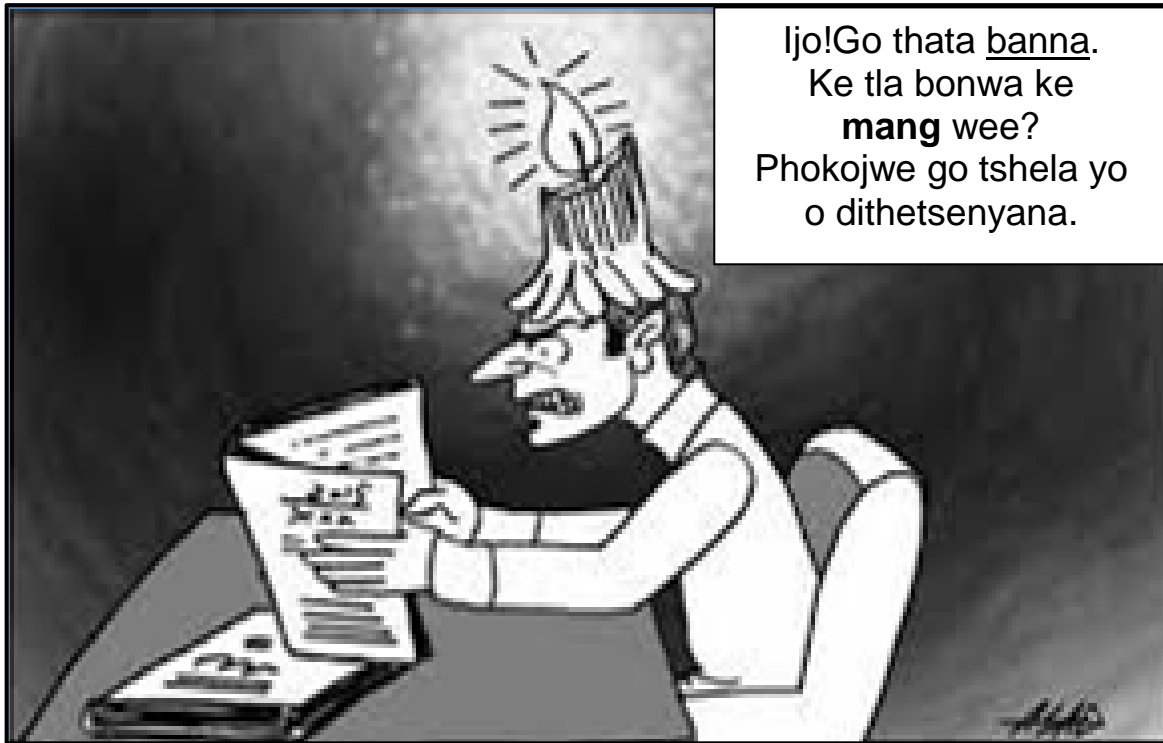
BLACK FOREST
— HERBAL TEA —
APPLE & PEACH
20 TEESAKKIES

[E nopotswe go tswa go: You magazine]

- 3.1 Tlhopha karabo e e maleba.
... ke leitiri.
- A Nwela
B Mogote
C Ikutlwe
D Motlotlo (1)
- 3.2 Polelo e e latelang e mo modirisong ofe?
E leke! (1)
- 3.3 Lefoko le le thaletsweng mo phasalatsong, le dirisitswe jang mo polelong? (1)
- 3.4 Kwala polelo e e latelang mo bontsing.
Thuso e nnye go tswa tsholegong. (2)
- 3.5 Ke eng se se bontshang gore lekgarebe le le mo phasalatsong le itumetse? (2)
- 3.6 Go bapatswa eng mo phasalatsong e? (1)
- 3.7 Polelo e e reng 'Basadi ba e nwela go alafa pipitlelo ya nakwana', e sekametse mo letlhakoreng le le lengwe. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? Tshegetska ka lebaka. (2)
- [10]**

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA E

[E nopotswe go tswa go: www.loadshedding.co.za]

4.1 Tlhopha karabo e e maleba.

Ijo! Ke ...

A lediri.

B lelatlhelwa.

C leetsi.

D leina.

(1)

4.2 Neela tlhaloso ya seane se.

Phokojwe go tshela yo o dithetsenyana.

(2)

4.3 Lefoko 'banna' ke karolo efe ya puo?

(1)

4.4 A go siame gore monna yo a tlhome kerese mo godimo ga tlhogo? Tshegetsa ka lebaka.

(2)

4.5 Tiragalo e e mo setshwantshong e ka tswa e tlhodilwe ke eng?

(2)

4.6 Kwala lelatodi la lefoko 'tshela'.

(1)

4.7 Nopola lebotsi go tswa mo khathunung.

(1)

[10]

POTSO 5

5.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA F

E ne e le Lamatlhatso wa kgwedi ya 13 Diphlane 2013, fa matshwitshwiti a batabogi ba feta ka mmila wa Nelson Mandela Drive, ba ya ba lebile kwa seteišeneng sa kgaso se se tlwaelegileng mo motseng oo. Babogedi ba ne ba tlhaba lošalaba, ba bangwe ba ne ba tshotse difolaganyana **tse dintle**, ba ntse ba di tsamaisa mo lefaufaung. Ba ne ba dira se go rotloetsa batabogi ba ba neng ba taboga ka mowa wa tirisanommo. Kwa dikgaisanong, mmila o o lebang kwa dikantorong o ne o kgabisitswe ka mebala e e pinkinyana. Dikota tsa mabone le ditlhare ke fa go phaphasela maselanyana a mantle a a pinki, mongwe le mongwe yo o neng a goroga o ne a newa folaganyana e e pinki, e e thadilweng ka letshwao la mmala wa sesupo sa bolwetse jwa kankere.

E rile fa motabogi wa ntlha a sutlhelela go ya go thula mogala wa mofenyi, boraditshwantsho le bakwaladikgang ba bo ba setse ba tlhometse, e ntse e le tlakatlaka! Go ne go phatsima mabone a ditsayaditshwantsho fela. E ne e le ntwaga ya batsayaditshwantsho. Mongwe le mongwe o ne a batla gore lokwalodikgang lwa gagwe lo tlhagise setshwantsho se se gaisang ka le le latelang la Tshipi. Mmegadikgang wa thelebišene a ipaakanyeditse go tla go botsa mofenyi dipotso.

[E nopotswe go tswa go: *Setswana Tota: MA Masenya le ba bangwe*]

5.1.1 Tlhophisa karabo e e maleba.

Lefoko matshwitshwiti le kaya bontsi jwa ...

- A barui.
- B balemi.
- C batsomi.
- D batho.

(1)

5.1.2 Kwala maemedi boemong jwa mafoko a a thaletsweng mo polelong e.

Babogedi ba ne ba tlhaba lošalaba.

(2)

5.1.3 Neela leina la karolo ya puo ya lefoko le le thaletsweng go tswa mo temaneng.

(1)

5.1.4 Kopanya dipolelo tse di latelang ka lekopanyi 'gore'.

Boradikgang ba ipaakanyetsa.
Ba botse mofenyi dipotso.

(2)

5.1.5 Neela bontsi jwa lefoko 'mogala'.

(1)

5.1.6 Dirisa lediri 'tlhaba' mo polelong e o e itlhametseng, mme bokao bo farologane le jwa temana.

(2)

- 5.1.7 Kwala polelo e e latelang mo kganetsong.
Mmegadikgang wa thelebišene a ipaakanyeditse go botsa mofenyi dipotso. (2)
- 5.1.8 Bopa polelo e o itlhametseng ka letlhalosi le le ntshofaditsweng go tswa mo temaneng. (2)
- 5.1.9 Neela lekaelagongwe la lefoko 'goroga'. (1)
- 5.2 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA G

Dithekiso di a itumedisa, mme dipoelo tsona di gaisa bogolo kwa mabenkeleng a diaparo le a difenetšhara. Dipolelo tsa teng di setse di tloletse go diperesente di le 60 go ya go 80. Ga se gore mafapha a mangwe ga a dire sentle. Tsaya mabenkele a magolo a dijo, re bona lephata la dijo le dira ka thata mo kgwebong, le mo maemong a a itumedisang, mme seo se netefatswa ke lebenkelegadi la Pick 'n Pay le le ikaelelang go bula mabenkele a mašwa a le 40 mo Aforikaborwa mo nakong e khutshwane.

[E nopotswe go tswa go: Setswana se se monate: HEM Khoali le ba bangwe]

- 5.2.1 Dirisa letlhaodi 'e khutshwane' mo polelong e o e itlhametseng. (2)
- 5.2.2 Fetolela lefoko 'gaisa' mo tirweng. (1)
- 5.2.3 'Seo' ke lesupi la maemo a bokae? (1)
- 5.2.4 Naya 'lelatodi' la lefoko le le thaletsweng ka fa tlase mo polelong e e latelang. (1)
- Dithekiso mo mabenkeleng a magolo di a itumedisa.
- 5.2.5 Nopola 'lediri' go tswa mo polelong e e latelang. (1)
- Lebenkelegadi la Pick 'n Pay le le ikaelelang go bula mabenkele a mašwa a le 40 mo Aforikaborwa mo nakong e. (1)

[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE YA TLHATHOBO: 80